

Примара .....	221
Приязнь. Оповідання з життя волинського Полісся .....	224
Interview. Утопічна фантазія .....	291
Помилка. Думки арештованого .....	293
Розмова .....	317
Екбаль-ганем .....	339

## ТАКА ЇЇ ДОЛЯ

Образок з життя

Невелика хата у Пріськи Чугаїхи, але зате порядна, біла, не гірш, як у людей. Та й нащо їй велика хата? Сама вона живе в ній із своїм старим: ні діток не має вона, ні родини; от хіба тільки сусідка або кума забіжить часом на порядки чи так у свято прийде одвідати; а то Пріська все сама та сама. Тепер же вона має гості; не які й гості: з свого таки села прийшла до неї кума її, Мотря, давня приятелька (ще дівчатами товаришували). Сидять вони собі та й прядуть, розмовляють; та розмова ведеться по малу, щораз уривається; веретена шпарко ходять; видно не для забавки та робота взята.

— Чи давно, кумо, навідувались до дочки? — питає Пріська.

— А от, мабуть, тижнів зо два, як була в неї.

— Ну що ж? Як там вона?

— Ей, вже її життя! Відомо, не було їй добра, то й не буде...

Розмова затихла, й знову шумлять веретена. Мотря похилила журливо голову і ще пильніше взялася до роботи. Пріська почала стиха поспівувати:

*Чи ти мене, мати, в барвінку купала,*

*Що ти мені, моя мати, долі не вгадала?..*

— Так, кумо, так! Не вгадала я долі своїй донечці: втопила її голівоньку за п'яницю; я ж думала, як лучче. Ви ж, кумо, знаєте, які мої достатки; а то ж багатир, цілий ґрунт має, єдинак у матері!

— Чи ви не знали його вдачі, що він п'є?

— Ой, чому ні! Казали мені люди, вже по заручинах, що бачили його в місті п'яного. Бився з москалями; а, мати його ходила за ним та просила, щоб додому їхав. Та де! Не вважав на матір, ні на людей; там такий, як уп'ється, то й на матір не раз кидається бити. Чула я, кумонько, чула тее все; та що ж? Думаю: — як там раз щось трапилось, чи то воно завжди так буде! От, може, з хлопцями загулявся, або хто підпоїв! А може ще й брешуть люди, так із заздрощів. Та хоч би й правда тому була, що любить гуляти, то що ж уже! Дівчина вже заручена; одмовити — треба сплатити за безчестя; та й горілка, що люди випили на заручинах, теж його була: а де ж мені бідній було те все посплачувати! Та ще й то думаю собі: він парубок молодий, то й гуляє; а оженився, то, може, йому той шум з голови вийде. Жінка, господарство, то те, то се, та й забудеться.

— А дочка ваша як на те пристала?

— Та що! Дочка, звісно, не хотіла, цілий тиждень від заручин до весілля все, було, плаче та просить: «Матіночко рідна, не топіть ви моєї голівоньки!». Та не слухала я її, бо вона молода, ледве шістнадцять минуло; що вона ще знає!

— От бачте, якби були послухали тоді, то й не нарікала б на вас дочка тепереньки.

— А чого вона має на мене нарікати? Хіба ж я винна? Я ж думала, як лучче; що ж, коли її доля така!

— Що там, кумо! Доля долею; а якби таки ви лучче людей розпитали, чи що... А то так уже зовсім, немов з мосту та в воду.

— Що ж мені людей питати? Чи то люди знають, яка кому доля суджена? Та ж от я: пішла заміж; ні я свого

чоловіка перед весіллям не бачила, ні він мене, батьки заручили і повінчали! Та й що ж? Чи мені зле було, чи що? Хвалити Бога, ми з старим жили не гірш, як люди живуть. Не без того, щоб часом не посварив, не раз, було, і поб'є; а все ж я за ним лиха не зазнала, не то, що тепер, що хіба хто не хоче, то й не обідить! Ото тільки покійна свекруха, було, не раз допече до живого, та й то: я, було, змовчу, все корюся, то вона й подобрішає. Ще коли б моїй дочці така доля, як мені була!

І знов змовкли обидві. Мотря пильно пряде; тільки часом одведе руку від мички, щоб хустку поправити, а може й сльозу втерти потайну. Приська знову завела пісні:

*Дала мене мати далеко від себе,  
Наказала не бувати аж сім літ до себе.  
А я молодая того не стерпіла,  
Сивенькою зозулею у рік прилетіла...*

— Ох, прилетіла й моя сива зозуленька до мене. Як допекли їй там оті прокляті, не витримала моя голубонька: втікла до своєї матінки! Приходить ото вона до мене, така змарніла, аж я злякалася, глянувши на неї. «А то ж що тобі, моя дитино!» — кажу я, та аж заплакала. «Вже, — каже вона, — мамо, хоч ви мене бийте, хоч ви мене проганяйте, не піду я від вас до тих недовірків; краще в ополонку, як до них!» — «Бог з тобою, моя дитино, — кажу я їй, — чи ж я тебе проганятиму, моя доню! Тільки ти роздумайся гарзд: може то ще так! Чи то раз бува, що чоловік із жінкою сваряться? Ще таки може погодитесь; може воно й минеться!» — «Ой, ні, не минеться! — каже вона, — не можу я того більше терпіти! Не поїду я туди, не поїду!» Та що думаєте? Прийшов її чоловік та й почав просити та перепрошувати. «Я, каже, не дам її нікому і пальцем зайняти; а матір, коли вона їй хоч слово скаже лихе, далєбїг

із хати вижену, не то що!» Що ж! я подумала, подумала: «Іди, кажу, дочко, може тобі й справді ліпше буде; аж, бач, як присягається!». Та й що мені було робити? То таки чоловік; як же я можу жінки до нього не пускати? Пішла вона; та що ж? Спершу то таки чоловік трохи шанував, а потім то ще гірше бити почав та ще й докоряє, гризе по цілих днях. Ой, доню моя безталанная!..

— Що ж, може, її хоч свекруха жалує?

— Де там! Коли вже чоловік збиткується, то свекрусі... Сказано: чужа мати!.. Ой, кумо, засиділась я у вас, вже й нерано; а я ще хотіла у Будища піти, одвідати мою безталанну та хоч розважити її трошечки...

— Ідіть, кумо, ідіть! Просіть її так, щоб до нас коли прийшла; вже давненько я її не бачила.

— Вона б і радніша; та чи ж пустять її! Там такі...

— Ой, кумо, кумо, занастили ви свою дочку!

— Ні, кумо, не кажіть ви цього мені! Що я винна? Хіба я своїй дочці ворог? Така вже її доля!

— Може!

Мотря взяла гребінь, поцілувалася з кумою і подалась до дверей.

— Будьте здорові!

— Ідіть здорові!

## СВЯТИЙ ВЕЧІР

Образочки

1

Сім'я сидить за столом, вечеряє, — вже й кутя й узвар на столі. В хаті так ясно, світло горить якось надзвичайно весело і разом урочисто. Вся сім'я гомонить, кожному хочеться сказати щось радісне, кожний почуває себе щасливим і повним надій, хоч ніхто не знає, чого, власне, сподівається він, і чи справдяться його надії... Тая радість перелітає з одного обличчя на друге, мигтить, мов зірниця, в очах, брентить чарочками, лунає в дзвінкому дитячому сміхові. І гомін, і сміх; але не той-то буйний, непевний гомін, коли люди гомонять і сміються надто голосно, щоб заглушити своє горе й сльози, — ні, се гомін спокійний, хоч і веселий. Як любо, урочисто-спокійно лунає те спільне: «Святий вечір!.. Будьте здорові з Святим вечором!».

2

Пишно убрана кімната; видно, що багаті люди живуть, — а задля свят прибрано той покій ще пишніше. На столі білий, як сніг, обрус, добірні страви й напитки. — І тут ясно, і тут урочисто, та веселість не така щира, — мов трохи з примусу

говоряться ті веселі речі, не зовсім вільно грає усмішка на устах. Край стола, на м'ягкому оксамитному фотелю сидить молодий хлопець: його вродливе обличчя бліде як воскове, брови надто виразно чорніють, уста усміхаються, але усміх той мимоволі виходить якийсь журливий, хоч хлопець силкується сховати тую журбу, та й інші удають, мов не бачать її... Часом серед розмови хлопець затримається, утопить свої чорні очі в просторінь і замислиться. Ох, як весело було торік у сю пору! Він був повний життя, повний надій — а тепер... Тепер він сидить без сили, слабкий... Чи діжде він другого Святого вечора?.. Що ж се? знов тая журба, знов той жаль? Ні, годі! Он усі так приязно, весело (занадто весело!) бажають йому щастя-здоров'я!.. Нині ж бо «Святий вечір»!..

### 3

Біле, біле поле. Ледве видніє шлях, що в'ється й зникає у нічному морозному тумані. Швидко біжать легкі саночки, як тільки можна швидко, — але якою тихою здається та їзда молоденькому вандрівникові! То їде малий школяр додому з далекої школи, — та й спізнилося бідне хлоп'я! Пильно вглядається школярик у тую мглу: чи не мигтить вже огник де-небудь?.. Ох, як довго їхати! Коли б швидче, коли б ще застати дома вечерю, щоб разом з братами й сестрами їсти кутю та кликати мороза? А у полі мороз таки добре діймає, — школярик міцно тре руки, перебирає ногами, — холодно! Та нема часу кутатись: он, здається, вже рідне село!.. Так, се воно!.. Он один за другим виринають з темноти огники, мигтять веселенько, мов очка дитячі, вони мов вітають хлопчика: «Святий вечір! Святий вечір!».

Те саме, що мандрівник. — Тут і далі: прим. випуск. ред., якщо не зазначено інше.

### 4

Малесенька тісна кімнатка. Коло стола, при невеличкій лампочці, сидить молода дівчина; вона схилилась над шиттям, над пишною білою шовковою сукнею. Пильна робота! Голка жваво поблискує в швидких руках. Остатній вечір перед святами, а сукня балева багатой панни не буде скінчена! У великому магазині не були б прийняли тої роботи, там і без неї стілько шиття, — а коли б і прийняли, то надто дорого прийшлась би панні та ласка; ну, а бідна швачка взяла роботу — й перед самим святом, та ще мусять і за малу плату бути вдячна! Тихо в хаті, тільки чути проникливий шелест шовку, та часом зітхання робітниці. Яка вона самотня тепер, тая робітниця, як тихо в її хатині! А колось?.. Робота спинилась, голка випала з рук і шиття посунулось додолу. Що се? Чи тепер потопати в мріях? Остатній вечір! До роботи!

От робота вже й скінчена. Швачка встала, випростала свій зігнутий стан, підійшла до вікна, притулилась до холодної шибки й дивиться втомленими очима на улицю. В сусідньому будинку видно крізь вікна рух, — маленькі постаті в ясних уборах, — либонь там різдвяне деревце вже засвітили. А в другому домочку тепер видно ясне світло, — вечеряють, либонь... Швачка пильно задивилась на те віконце і на те світло лагідне, на віях у неї затремтіла сльоза... У людей Святий вечір!.. А у неї? Ба! у неї теж Святий вечір...